

Tirpák, Ján

Výsledky geofyzikálnych meraní pri precizovaní základov sakrálnych stavieb na Spiši

Archaeologia historica. 1993, vol. 18, iss. [1], pp. 63-68

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140038>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

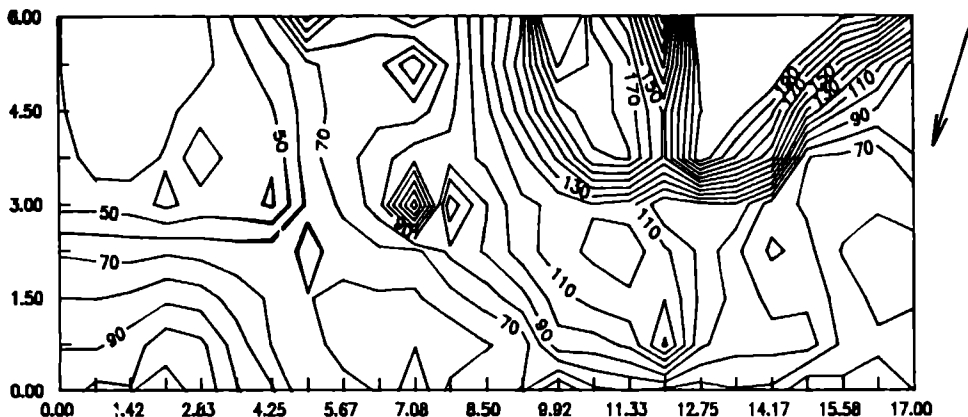
Výsledky geofyzikálnych meraní pri precizovaní základov sakrálnych stavieb na Spiši

JÁN TIRPÁK

Podkladom pre realizáciu geofyzikálnych meraní v spolupráci s F. Javorským z výskumnej expedície Spiš Archeologického ústavu SAV boli indicie získané na základe historických prameňov o existencii sakrálnych stavieb. Úlohou geofyzikálnych prác v regióne Spiš bolo detailne vysledovať, precizovať rozmery a charakterizovať stav zachovalosti základových murív sakrálnych stavieb na šiestich lokalitách (Spišská Nová Ves — poloha Farský kostol, Levoča — poloha Červená chýžka, Spišské Podhradie — poloha Dvor farského kostola, Olcnava — poloha starý cintorín, Vlková — poloha Horanské a Spišský Štiavnik — poloha Kaštieľ). Pri meraní bola použitá metóda odporového profilovania s dvojelektrodovým a Wennerovým usporiadaním elektrod a prístroj D 3950 od firmy Norma z Rakúska. Hustota bodov bola 1×1 m. Výsledky meraní boli spracované pomocou grafického programu SURFER.

Spišská Nová Ves

Pri oprave vonkajšej fasády na farskom kostole boli objavené základy muriva vybiehajúceho zo severovýchodnej strany obvodového múru kostola, po oboch stranách vchodu do sakristie. Úlohou geofyzikálneho merania na rozlohe 100 m^2 bolo zistiť priebeh základov, rozsah a ich stupeň zachovalosti. Z celkového objemu vykonaných prác uvádzame mapu izoohm (obr. 1), z ktorej je vidno, že zdanlivé merné odpory na skúmanej ploche dosahujú hodnôt od 40 do 200 ohm . m. Zvýšené hodnoty merných odporov v intervale od 90 do 200 ohm . m boli interpretované ako miesta indukujúce zvyšky po architektúre. Na základe kvantitatívnych znakov priebehu týchto anomálií môžeme ich rozdeliť na dve časti: a) prvá anomálna zóna s merným odporom v intervale od 130 do 200 ohm . m indikuje priebeh základového muriva pred vchodom do sakristie, b) druhá anomálna zóna s merným odporom v intervale

Obr. 1. Spišská Nová Ves. Mapa izoohm.

od 90 do 120 ohm . m indukuje ďalšiu stavebnú fázu v okolí farského kostola. Následný záchranný archeologický výskum vedený F. Javorským odkryl základy architektúr niekoľkých stavebných fáz: a) prístavbu ku kostolu z 18. storočia, b) základy kaplnky sv. Barbory zo 16. storočia a pod ňou základy stavby zo 14. storočia.

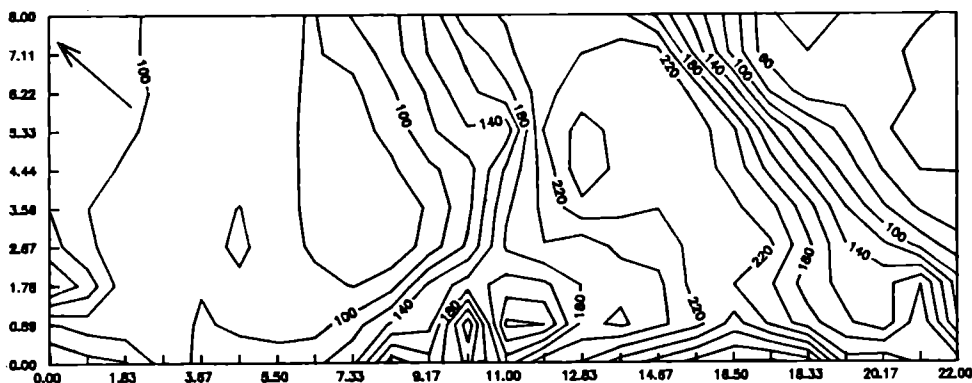
Levoča

Podľa dostupných historických prameňov na polohe Červená chyžka mal byť postavený kostol sv. Jána, pri ktorom mala byť v 13. – 14. storočí nemocnica pre malomocných (F. Javorský, 1984). Úlohou geofyzikálneho merania bolo v prípade existencie základov sakrálnej stavby precizovať ich úlohu na skúmanej ploche. Vlastné meranie sa uskutočnilo na ploche 180 m², pričom západná strana plochy bola ohraničená panelovou cestou a severovýchodná strana skladoch chemikálií.

Z celkového objemu prác uvádzame mapu izoohm (obr. 2). Z priebehu merných odporov je vidno, že dosahujú hodnoty od 40 do 290 ohm . m Anomálne zóny so zvýšeným merným odporom nad 220 ohm . m boli interpretované ako miesta indukujúce časť zvyškov základových murív po sakrálnej stavbe. Ide zrejme o zachytenie severovýchodnej časti základov kostola. Predpokladaná šírka stavby je 7 m a jeho orientácia V – Z.

Spišské Podhradie

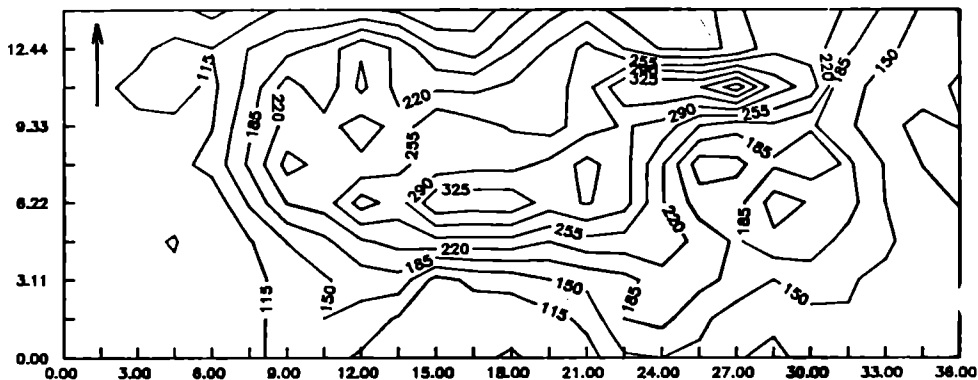
Úlohou geofyzikálneho merania bolo získať predstavu o rozsahu a priebehu základových múrov kostola sv. Kríža, pravdepodobne postaveného na začiatku 13. storočia. Skúmaná plocha sa nachádza na severnom okraji dvora farského kostola tvoriaca betónovú ohradu vybudovanú pri výstavbe autobusovej stanice. Z výsledkov odporového profilovania bola zostrojená mapa izoohm, z ktorej je vidno, že zdanlivé merné odpory dosahujú hodnôt od 80 do 350 ohm . m (obr. 3). V miestach zvýšených merných odporov nad 220 ohm . m sme predpokladali rozsah stavebných zvyškov. Hodnoty nad 290 ohm . m indikujú kompaktné základové murivo kostola. Na základe uvedených výsledkov sa dá precizovať poloha kostola, lepšie povedané jeho polovica, pretože severná časť základov je pod komunikáciou autobusovej stanice, ďalej jeho orientácia V – Z, dĺžka ca 23 m a šírka lode kostola ca 14 m. Archeologické sondážne práce realizované F. Javorským potvrdili, že základy kostola sú budované z lomového kameňa, spájané maltou.

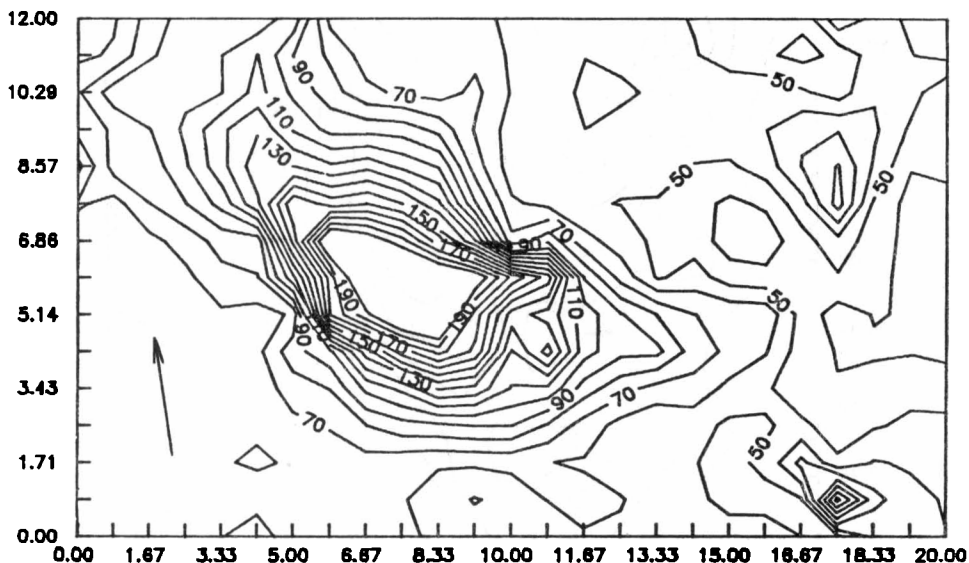
Obr. 2. Levoča. Mapa izoohm.

Olcava

Úlohou geofyzikálneho merania na polohe Starý cintorín bolo overiť predpoklady existencie kostola z 13. storočia, o ktorom sa zmieňujú historické pramene bez udania presnej lokalizácie (F. Javorský, 1986). Vlastné meranie sa uskutočnilo na ploche 240 m², pričom severná a západná časť plochy boli ohraničené zrazom ústiacim do rieky Hornád a východná časť súkromným domom. Z celkového objemu vykonaných prác uvádzame mapu izoohm (obr. 4), z ktorej je vidno, že dosahujú hodnoty od 40 do 200 ohm . m. Anomálne zóny so zvýšeným merným odporom nad 80 ohm . m boli interpretované ako miesta, ktoré indikujú zvyšky základových murív sakrálnaj stavby. Archeologickým výskumom vedeným F. Javorským boli odkryté základy kostola, zachované po celom obvode. Celková vonkajšia dĺžka stavby bola 14 m a šírka 9 m. Kostol bol orientovaný SZ – JV smerom.

Obr. 3. Spišské Podhradie. Mapa izoohm.

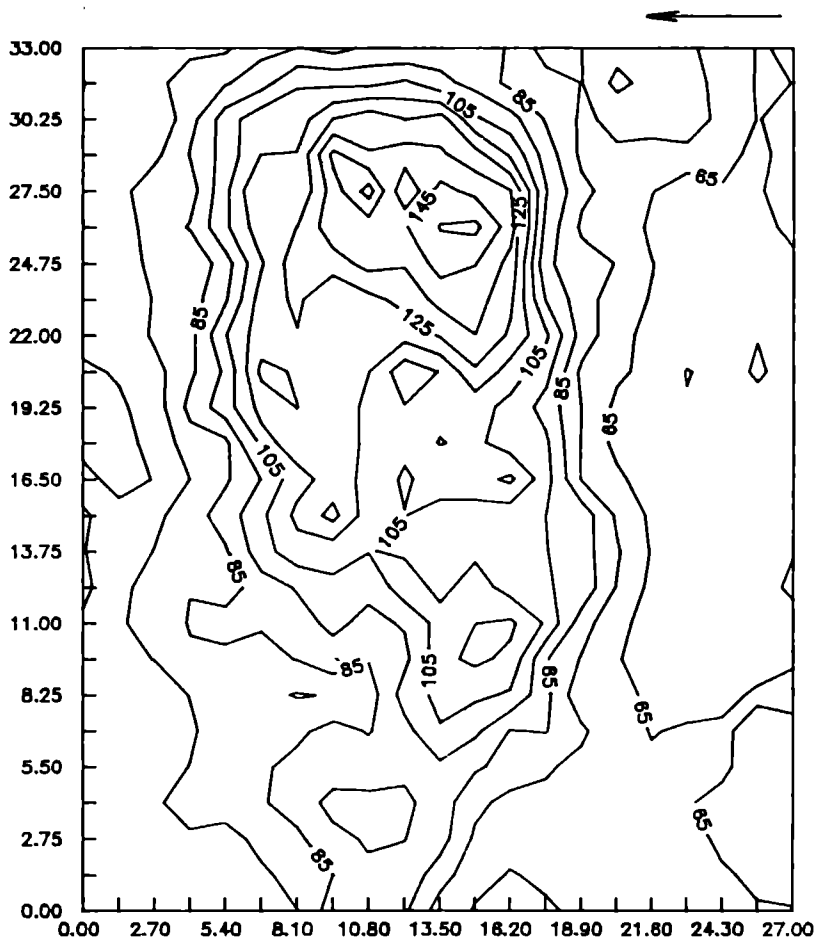
Obr. 4. Olcava. Mapa izoohm.

Vlková-Horanské

Úlohou geofyzikálneho merania bolo získať predstavu o rozsahu a priebehu základových múrov sakrálnej stavby v zaniknutej dedine Horanské z 12. – 14. storočia. Z výsledkov geofyzikálneho merania bola zostrojená mapa izoohm, z ktorej vidno, že zdánlivé merné odporov dosahujú hodnôt od 55 do 155 ohm . m (obr. 5). V miestach zvýšených merných odporov nad 95 ohm . m predpokladáme, že indikujú prítomnosť architektonických zvyškov po sakrálnej stavbe. Na základe priebehu anomálnych zón môžeme povedať, že orientácia kostola bola V–Z, jeho rozmery ca 23 × 12 m s polkruhovitou apsidou, obdĺžnikovou loďou a vežou, ktorá je na západnej strane kostola. Z charakteru získaných merných odporov sa dá usúdiť, že základy kostola sú zachované, pravdepodobne aj oltárna menza.

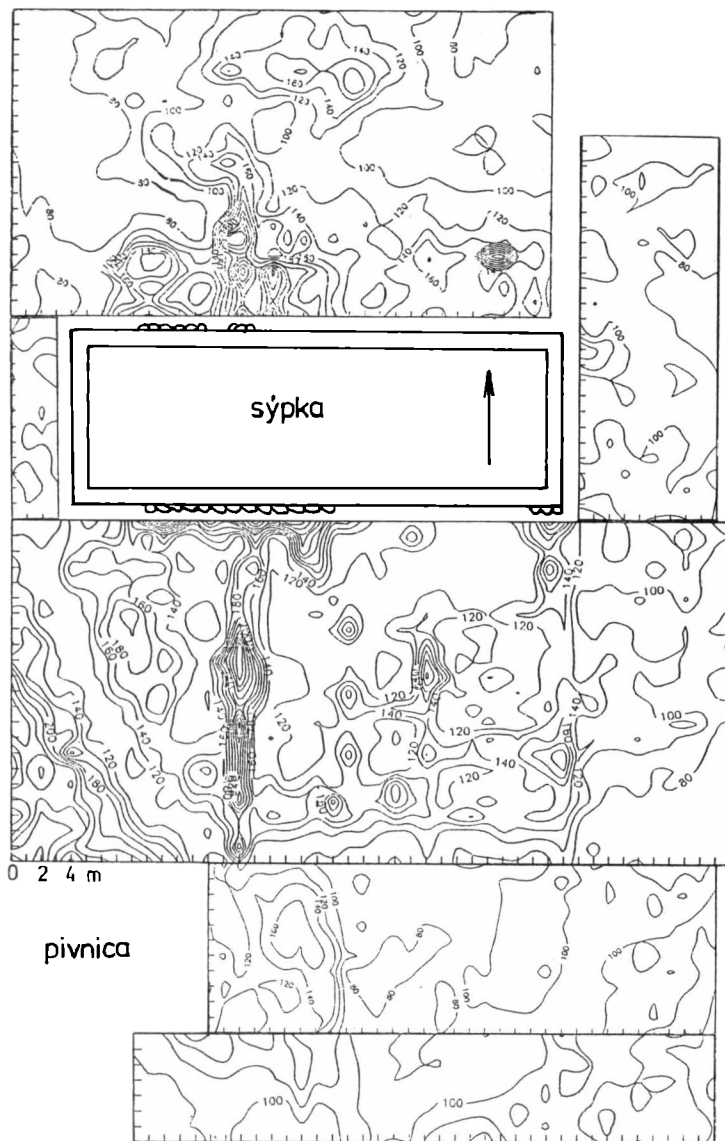
Spišský Štiavnik

V miestach zaniknutého stredovekého cisterciátskeho kláštora v polohe Kaštieľ sa realizoval geofyzikálny prieskum. Úlohou bolo precizovať rozsah a polohu pôdo-

Obr. 5. Vlková-Horanské. Mapa izoohm.

rysu základových múrov zo začiatku 13. storočia (Javorský, 1986). Z celkového objemu vykonaných prác uvádzame mapu izoohm zostrojenú z nameraných hodnôt získaných na ploche ca 4 000 m² (obr. 6). Na základe priebehu merných odporov je vidno, že dosahujú hodnôt od 80 do 300 ohm . m. Anomálne zóny so zvýšeným merným odporom nad 120 ohm . m interpretujeme ako zvyšky základových múrov po kláštore. Z veľkosti a rozlohy anomálnych zón vyplýva, že ide o komplex budov, ktorých súčasťou sú aj základy súčasne stojacej sýpky, o čom dokladujú zachované fragmenty pätky arkádovitého piliera nájdeného F. Javorským v rohu sýpky, ako aj zisťovacia sonda realizovaná v roku 1992 pod vedením M. Slivku.

Obr. 6. Spišský Štiavnik. Mapa izoohm.

Záver

Z uvedených výsledkov geofyzikálnych meraní je zreteľný prínos geofyzikálnych metód pri vyhľadávaní a sledovaní archeologických objektov. Geofyzikálne merania priniesli rýchle a pomerne spoľahlivé informácie pre architektonicko-historický prieskum stredovekých pamiatok. Získané výsledky doplnili poznatky ďalšími zisteniami o priebehu dnes už neexistujúcich murív či zaniknutých objektov a tým prispeli k poznaniu pôdorysnej skladby a stavebných fáz skúmaných sakrálnych objektov.

Literatúra

JAVORSKÝ, F.: Záchrané výskumy a prieskumy výskumnej expedície Spiš. In: AVANS v roku 1983, Nitra, 1984, s. 100 a 102.

JAVORSKÝ, F.: Záchrané výskumy a prieskumy výskumnej expedície Spiš, In: AVANS v roku 1985, Nitra, 1986, s. 111.

Zusammenfassung

Ergebnisse der geophysikalischen Messungen der Sakralbauten in Zips

In diesem Beitrag sind die Ergebnisse der geophysikalischen Messungen von sechs archäologischen Lokalitäten in Zips zusammengefaßt. Mit dieser Methode hat man vor allem die Grundrisse und auch die Bauphasen der Sakralbauten kennengelernt.